

להזמין אוכל סמ"ך טי"תי ביתי

אהבת שאול, מאת אלי עמיר, ספרייה לעם, הוצאת עם עובד, 1998, 341 עמודים

עיטוקו של אלי עמיר בבעיות חברתיות ברומאן "אהבת שאול" נוטף מדי נופת צופים, ויש בו קורטוב של מאמץ לשאת חן. רוצים קיפוח ואפליה? יש; רוצים נאמנות ל"שורשים" המזרחיים, התרפקות נוסטלגית – יש. ומצד אחר – ה"מזרחיים" של הרומאן התמערבו כולם

הביע אכזבה מספרו החדש של אלי עמיר כרוך באי נעימות מסוימת, שכן הרומאן עתיד כוננת טובות, מקיץ חום אנושי נהדיות מעוררת הערכה, יחד עם לוקאליות חוגגת. זה רר מאן "ישראלי" (וציוני) עד לשד עצמותיו, הממקס את גיבוריו הטיפוסים ואת עלילותיהם בצוק העתים, בלי לאפשר להם להרקיע מעט מעבר לזמי ניהם ולמקומותיהם. כמו ב"תרנגול כפרות" ו"מפריח הונית" (הטוב לאין ערוך), משרטט עמיר קודם כל קווי מתאר של תקופה, צובע אותם בצבעי הזמן והמקום, גיבוריו הם פרטים ביישות קולקטיביות (אתניות, לאומיות, גילאית וכיו"ב), המתמרדרים לרוב בשאלות של זהות (לאו דווקא כהיבטיה הקיומיים באמת), בין השתרשות לעקידה, בין השם סע הכואב, העשוי גם להזמין צעקת מחאה, לבין איחוי המפויס. ב"אהבת שאול" אכן מתקיים אותו פיוס גואל (מורח מערב, מיץ פוליטי"שמאל" וכו'), ואולי אפילו תיקון ממש, אך אלה מוצגים באופן סכימטי, כמעט סכריני.

שאול כר ארון, גיבור הרומאן, מקבל עליו גם את רתמת הסיפור (אך למען האמת, העמדת רמת המספר כגיבור אינה מנוצלת כמעט, כך שאינה מעלה ואינה מורידה; מרום נקודת ההווה (הפותחת וחותמת את הרומאן), שנת 1992 (שבועיים לאחר כישלון הליכוד בבחירות לכנסת), לאחר קריירה עסקית בארה"ב, שב לארץ בן העניים שנהפך למצליחן, ומכאן, מהווילה החלומית שרכש (חלום ילדך תו), הוא משקיף על קורותיו בניסיונות לעבר, החל מילדות ובהרות; דור שביעי בארץ למשפחת סמ"ך טי"תים, ילד טוב ירושלים, כששתי הדמויות המשמעותיות בחייו הן אביו (אבשלום) – נפיל מורח חי (האם תימנייה), יליד שכונת עוני חיפאית, שעמו הוא מפתח רעות גברית אמיצה בימי השירות הצבאי (ב"פלוגת השחורים", יחידת המודיעין הסודית) ולאחריו, וחיה – ניצולת השואה (הפעם, לשם גיוון, האגף הפולני בכור ההיתוך הישראלי, תל אביבית הלומדת בירושלים. בין השניים מתפתח

בארה"ב, בין היציאה לקריירה המזהירה של איש המחשבים עד לשיבת הבן האובר ארצה כמו התארו בעשן).

אגב, דומה כי גם בצד החוק של הסופר ישנה נקודה עיוורת: המספר אמור להיות "מכור" לעולם המחשבים שבו הוא עושה חיל. אך מלבד העובדה שהוא ממציא תוכנה בשם Smadar "לצורכי גנר כות וארכיונאות ושימוש נוח בחומר אצור", על שם אהבתו, ושנים לפני כן שואל כמה שאלות גאדניות (לעולם לא נדע מה זה) בהרצאה מודרנט באר ניבסטיטה בענייני מחשבים ששינו את גורלו כבמטה קסם, דומה כי קצרה ידו של הסופר. האם הבחירה דווקא באיש מחשבים היא ברירת מחדל? או קחו את האמירות המופגנת, המביכה, בווי דוייה של חיה ניצולת השואה בנוסח: "אבל אזלי הספירה מתחלקת ללפני מלחמת העולם ולאחרי מלחמת העולם, אף-על-פי שהייתי רק בת ארבע בתום המלחמה, אבל הורי רואים זה שנים להחיות ולהשלים לי יפהיפה את כל מה שאני לא זוכרת וגו' – תיאורים ואמירות אילוסטרטיביות שהרומאן גרוש בהם, חלק מהמתכון המתובל היטב של "סיני דרלה" ממין זכר (מזרחי) קטעי הווי (מאכלים) – ירושלים וטכריה ה"גועיות", אך גם אפקת, צבא, רעות גברית מצ'ואיטיות אך רגישה (ה"קשוח" גם כתב שירים), שכול קורע לב, שואה (ה"לזכור ולשכח") וכן הלאה. והרהור אחרון, בסוגיה המעוררת רגישות מיוחדת: העיטוק של עמיר בבעיות חברתיות נוטף מדי נופת צופים, במין "תקינות פוליטית" מוז מיוחד שמסכרת את אוזני כל "הצדדים" ויש בה קורטוב של מאמץ לשאת חן. רוצים קיפוח ואפליה? יש (במידה שאיננה ממש פוגעת בטעם הטוב); רוצים נאמנות ל"שורשים" המזרחיים, התרפקות נוסטלגית – יש. ומצד אחר – ה"מזרחיים" של הרומאן התמערבו כולם. מוז, "ילדה טכריאנית אסלית" עושה דוקטורט וגרה באפקת, אפילו וכי המקסים, "הפרא האציל", יטרח הסופר להוכיח (למי?) "שיש לו ראש" והוא יעשה קריירה אקדמית כמודרנט, וגיבורנו השב לכור מחצבתו יסיים את הרומאן (וגם יפתח אותו) ב"נראה שאומין אוכל סמ"ך טי"תי ביתי בנוסח בתי הורינו, מבית האוכל של אלמחולנו במחנה יהודה".

משתנה. ב"תרנגול כפרות" היתה נגיעה עדינה למדי (אולי עדינה מדי) בכמה עצבים חשופים של החברה הישראלית וגם תום ועוגנות מסוימת (שהו פכו אותו, כעצם, ל"רומאן לבני הגעורים"). "מפריח הונית", הישגו הוודאי היחיד עד כה של עמיר, מרחיק עוד יותר את עדותו ומספר את סיפורה של קהילת יהודי בגדאד ברומאן עשיר, ססגוני, היודע לשלב בין הערוץ הדיסטורי לערוץ האישי. הפער בין התנופה האפית ואפילו הפיזית של "מפריח הונית", לרידור ולנוסטלגיות שברומאן החדש מראים עד כמה תלוי עמיר, הריאליסטן המובהק, ב"חומרי המציאות" שהוא נבחר לעצבם (יש כאן, מן הסתם, גם הבדל בין עוצמת דחפי ההבעה ומינון שונה של היסודות האוטוביוגרפיים).

אכן, בכמה מחלקיו של "אהבת שאול" ישנה חד רה לנוסחאות של ריאליזם גולמי משנות הארבעים והחמישים ודומה כי לולא העניין החורף-ספרותי, הקב העדתי והאמפתי הבסיסית שלנו לדמויות ולרקעים הישראלים המוזהים כל-כך, היה הרומאן קורס. הרי מלבד יכולתו הנראטיבית המכבדת של עמיר לשחזר עולם "דמוי מציאות" עמוס קטעי הווי, הספר עני בקישורים ובהנמקות ספרותיות אמנותיות מעניינות, שלא לדרבן על עיצוב פסיכר לוגי שייתן לדמויות אישיות נפח פנימי ייחודי. למשל: אין שום מימוש מעניין של עיקרון עיצובי הומנים ונקודות התצפית. אל תשכחו שהשנה הייתה אלף תשע מאות שישים ואחת, או: "כך נודע לי לאחר זמן", או: "תגור נפט מן העגלים הגבוהים ההם, אם יש מי שזוכר אותם" – רק בכגון אלה יוצא עמיר ידי חובתו שלא לדרבן על כך שכלב הרומאן נפער פער זמנים ענק (וערות, שנות השהייה

סיפור אהבה סוער (כולל תיאורי הביצועים המדיניים הבלתי נמנעים שיוצאים לעמיר איכשהו בנא ליים ומלאכותיים) שנתקל לבסוף בקיר האטום של המחסום העדתי (הורי הכלה).

וכאמור, ברקע, המתקדם מדי פעם אל קדמת הנימה, מנסה עמיר לאמוד את מרכיביו ועומקו של "המצב הישראלי", בתפוסת רחבת יותר מאשר עומקית, בעיקר הערבוב העדתי חברתי, המיתרגם כמובן לפערי תרבות, דתיות וחילוניות, תחושות קיפוח ואפליה, ה"אנחנו" וה"הם". אך הגיבור מצליח לצלוח את התהום הפעורה, ואחד מצירי ההתפתחות של הרומאן איננו דווקא בתחום "הפעולה" אלא בתחום האידיאולוגי-פוליטי: כמי שגדל הונדן באריות על מורשת ז'בוטינסקי, הגיבור הבית-דיהספרי, אביו בן גאמן למשפחה הלה חמת, מעריץ עם בנו את מנחם בגין האנדי (העורך בכבודו ובעצמו הופעת אורח ברומאן), ומגיע לבסוף לרעיון הפשרה הטריטוריאלית עם הפלשתים נאים, לפתרון האנושי מחויב המציאות.

אמנם, רק הליכוד יכול, אך השינוי השפוי אמור להיעשות מבפנים. בנקודת הווה של הרומאן נמצא שאול בניצוייה לפגישה עם מוזי "שמאלנית", אלמנת המלחמה של רעו, פעילת מרצ כמובן, וכל הרמיזים המסרימים מבשרים רק על הטוב שעתיד לצמוח מן הפגישה שהתאחרה לאחר נעילת שערי הספר הזה.

כמו בשני ספריו הקודמים, גם כאן יש יסודות של "רומאן התחנכות" (בוזכרונות העבר). שאול מצטרף לגוריו וכאפי, שלושתם רגשים, אינטליגנטיים, צריים אם גם מהורהרים, מתמרנים בין קטבים בחברות מסורתיות-מודרניות על רקע מציאות